

LÄHDE

HISTORIATIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA 2017

Vertaisarvioitu tieteellinen aikakauskirja
14. vuosikerta
aikakauskirjalahde.wordpress.com

Julkaisija:
Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys ry.

Päätoimittaja:
Miika Raudaskoski
miika.raudaskoski@uef.fi

Toimitussihteerit:
Antti Härkönen, Mikko Kohvakka, Jenni Merovuo, Chloe Wells

Kansi:
Jenni Merovuo

Taitto:
Miika Raudaskoski

ISSN 2489-6195

Terhi Halonen

Peloista pahin

Etnografinen tutkimus asunnottomuuden herättämistä kokemuksista itäsuomalaisten nuorten keskuudessa

Abstrakti

Artikkelissa tarkastellaan asunnottomien itäsuomalaisten nuorten elämismailmaa. Tutkimus perustuu etnografiseen tutkimusotteeseen, ja sen aineisto on koottu haastatteluin ja osallistuvan havainnoinnin menetelmin. Tutkimukseen osallistuneille seitsemälle alle 25-vuotiaalle nuorelle – informanteille – asunnottomuus ei ole ollut vapaaehtoinen valinta vaan elämäntilanne, johon he ovat ajautuneet eri syistä. Nuorten kokemusmailmaa on tarkasteltu nostamalla aineistosta suurennuslasin alle erityisesti asunnottomuuden synnyttämiä tuntemuksia. Aineiston analyysi on toteutettu narratiivisuuden ja fenomenologian periaatteita noudattaen, dialogisen tematisoinnin menetelmiä käyttäen. Tutkimusaineistossa vahvimaksi asunnottoman nuoren arkea sävyttäväksi tunnekokemukseksi nousee pelko. Äärimmillään se näyttäytyy asunnottomien nuorten kokemuksissa konkreettisenä kuolemanpelkona, mutta samanaikaisesti se on myös heitä elämässä eteenpäin puskeva ja hengissä pitävä voima.

Avainsanat: asunnottomuus, nuori, arki, pelko, etnografia

Johdanto

Nuorille pahin pelko on joutua asunnottomaksi.¹ Me pidämme kotia ja kodissa asumista meille kaikille kuuluvana jokapäiväisenä, itsestään selvänä asiana. Kulttuurissamme kotia – jolla tässä artikkelissa tarkoitetaan ensisijaisesti omaa asuntoa – pidetään tilana, johon julkisessa puheessa liitetään turvallisuuden ja yhteenkuulumisen tunteet. Kotona voimme hengähtää kiireisen päivän jälkeen, kerätä voimia ja tehdä tavallisia arjen askareita: valmistaa ruokaa, pestä pyykkiä, katsella televisiota tai tavata kavereita. Koti on myös konkreettinen tila, ja sitä pidetäänkin yhtenä arjen kokemisen ja elämän hallinnan perusyksiköistä.² Koti voi olla myös turvapaikka, johon voimme vetäytyä suojaan ja rauhaan, jos koemme uhkaavia tai vaarallisia tilanteita tai joku tai jokin herättää meissä pelkoa.

¹ Barnardo's 2014.

² Scott 2009, 49.

Meillä kaikilla ei ole kuitenkaan kotia johon turvata, jos ympärillä oleva elämä heittelee. Tämä artikkeli on osa asunnottomien itäsuomalaisten nuorten arkea tarkastelevaa väitöskirjatutkimusta. Tutkimuksen koko-naistavoitteena on saada selville, millaisista asioista asunnottoman nuoren arki muodostuu, kun hän elää epävakaissa olosuhteissa: kaduilla, kavereiden nurkissa, pakettiautossa tai kerrostalojen varastotiloissa. Tämän artikkelin keskiössä ovat asunnottomuuden nuorille aiheuttamat kokemukset ja tunteet: millaista on elämä ilman kotia? Artikkelia varten tutkimusaineistosta on luettu erityisesti nuorten kokemuksia asunnottomuuden synnyttämistä tunnetiloista, joista suurin osa jollain tavalla on kiteytettävissä käsitteeseen pelko.

Tutkimuksen aineisto on koottu etnografisin menetelmin osallistamalla asunnottomien nuorten elämään usean vuoden ajan, heidän arkeaan tarkkaillen ja heitä haastatellen. Osallistuuksaan ensimmäisen kerran tutkimukseen nuoret olivat alle 25-vuotiaita itäsuomalaisia asunnottomia. Tutkimuksessa nuorten asunnottomuuden kriteerinä käytetään kanadalaisen Observatory of Homelessness (COH) -instituution määritelmää, jossa asunnottomuus merkitsee kadulla tai hätämajoituksessa elämistä. Tutkimukseen osallistuvien nuorten kohdalla asunnottomuus ei ole ollut heidän oma valintansa eikä vapaaehtoisesti omaksuttu elämäntapa vaan elämäntilanne, johon he ovat ajautuneet eri syistä.

Niin pitkälle, kun tiedämme, kodittomuus/asunnottomuus³ on ihmisyhteisössä ollut läsnä muodossa tai toisessa⁴, eli se on yhteiskunnallisena ilmiönä hyvin vanha. Teollistumisen myötä tapahtuneen yhteiskunnallisen muutoksen myötä asunnottomuus on kuitenkin hävinnyt maaseuduilta ja keskittynyt erityisesti isoihin kaupunkeihin. Suomalaisissa kaupungeissa elää tätä nykyä noin 1400 asunnottomaa nuorta⁵ – määrä ei ole siis aivan pieni. Elämä kaduilla tai toisten nurkissa ei ole helppoa, ja yleensä asunnottomien arki sisältää odottelua, eri tiloissa roikkumista ja paikasta toiseen kuljeskelua.⁶ Yhteiskunnan julkiset tilat, puistot, kirjastot, kauppakeskukset ja matkakeskukset, ovat asunnottoman ihmisen ”yksityistä” tilaa, joissa hän kuluttaa aikaa ”hengailleen” ja samalla etsien seuraavaa yöpaikkaa tai vain tilaa, missä saa olla hetken rauhassa. Asunnottomuus on konkreettisesti fyysistä, henkilökohtaisen ja yksityisen tilan puutetta. Asumista ja sen myötä tapahtuvaa johonkin paikkaan ja/tai yhteisöön kuulumisen kokemusta pidetään yhtenä tärkeimmistä yksilön turvallisuuden tunteen edellytyksistä, mikä osaltaan lisää yksilön luottamusta niin yhteiskuntaa kuin toisia yksilöitä kohtaan.⁷ Koska asunnottomilta puuttuu tämä konkreettinen tila, heille ei voi myöskään syntyä paikkaan kuulumisen kokemusta eikä tunnetta turvallisuudesta ja luottamuksesta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan asunnottomuuden – ei-vapaaehtoisen elämäntilanteen – herättämiä tunnetiloja ja niiden taustoja. Artikkelit etenee siten, että seuraavassa luvussa

³ Kodittomuuden käsite on laaja ja elastinen ja eroaa useissa analyyseissa asunnottomuuden käsitteestä. Tässä artikkelissa kodittomuus ja asunnottomuus ymmärretään kuitenkin pitkälti toistensa synonyymeinä.

⁴ Cresswell 2015, 174.

⁵ Ara Selvitys Asunnottomat 2016, 1/2017.

⁶ van Doorn 2010, 226.

⁷ Kekki 2014.

tarkastellaan lyhyesti tutkimuksen keskeisiä käsitteitä: kotia, arkea, asunnottomuutta, kodittomuutta sekä siihen sisältyviä keskeisiä määrittelyjä. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen metodologiset ratkaisut ja kaksivaiheinen analyysi. Analyysia varten tutkimusaineistoista on rakennettu tyyppitarina, Anssin elämäkerta, jonka kautta ja jälkeen avataan asunnottoman nuoren elämää ja sitä sävyttäviä tunnekokemuksia.

Koti, koditon, asunnoton

Ideaaliolosuhteissa ja -diskursseissa koti ja perhe mielletään konteksteiksi, joissa ihmisten arkinen elämä tapahtuu tutulla ja turvallisella tavalla.⁸ Kodin arkisiin rutiineihin tartutaan kiinni silloin, kun ympärillä oleva maailma heittelee, ja näin arjen rutiineihin on sisäänrakennettu ajatus levosta ja turvasta.⁹ Arkiset asiat ovat yleensä ennakoitavissa ja soljuvat rutiininomaisesti päivästä toiseen samantapaisina tapahtumina ja tilanteina samanlaisissa fyysisissä ja sosiaalisissa puitteissa. Asunnottomien nuorten elämässä nämä kotiin liittyvät arjen rutiinit kuitenkin puuttuvat, koska heillä ei ole pysyvää tilaa, johon tekemiset voisivat kiinnittyä.

Oikeus kotiin on yksi ihmisyyteen ja ihmisarvoiseen elämään liitettyistä perusoikeuksista. Nuoruuden elämänympäristönä koti on myös kehityspsykologisesti tärkeä perusturvallisuuden konteksti – tai ainakin sen tulisi olla sellainen. Koti on paikka, jossa yksilö voi kerätä voimia, levätä ja olla oma itsensä – ”olla kotonaan” – sekä tulee ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Koti on siten tila, jossa yksityinen tapahtuu ja jonka yksityisyyttä myös varjellaan säädöksin.¹⁰ Kaipaus kotiin on kaipaus asettumiseen ja turvaan, jolloin koti määrittyy elämän keskeiseksi kiintopisteeksi ja tukikohdaksi. Asunnottomille nuorille koti on kadun vastakohta.¹¹

Kodittomuus ymmärretään usein synonyymiksi ja analogiaksi asunnottomuudelle.¹² Myös kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa asunnottomuuskäsitteen rinnalla on ryhdytty käyttämään kodittomuuden käsitettä. Tämä käsitteellinen muutos kuvaa asunnottomuuden ilmiössä tapahtunutta sisällöllistä muutosta, sillä ihmisarvoisessa asumisessa katsotaan olevan kyse muustakin kuin konkreettisista seinistä.¹³ Kokemus omasta kodista on tunne johonkin paikkaan ja yhteisöön kuulumisesta, huolenpidosta ja elämän mielekkääksi määrittymisestä. Suomessa käsitettä koditon käytetään kuitenkin harvoin, ja virallisissa puheissa on jo 1970-luvulta lähtien käytetty käsitettä asunnoton.¹⁴ Asunnottoman henkilön määrittelmä liitetään suomalaisessa keskustelussa suoraan henkilöön, jolla ei ole omaa asuntoa. Koditon on meillä puolestaan jonkinlainen arkipuhekäsite, jolla tarkoitetaan henkilöä, josta ei pidetä huolta ja

⁸ Felski 2000; Jokinen 2003; vertaa Hoeffler ja Fearon 2014.

⁹ Harinen & Koski 2008.

¹⁰ Kidd & Evans 2011.

¹¹ Kidd & Evans 2011.

¹² van der Ploeg & Scholte 1997, 2.

¹³ Saari 2015.

¹⁴ Kärkkäinen 1999.

josta kukaan ei ole kiinnostunut.¹⁵ Taipale määrittelee kodin ja asunnon eroa seuraavasti ”*Asunto on fyysinen esine, joka voidaan rakentaa, omistaa, vuokrata tai kalustaa. Koti taas perustetaan tai luodaan. Asunnolla on hinta, kodilla henki.*”¹⁶ Kotia ja kotikokemusta ei kuitenkaan yleensä synny ilman asuntoa.

Kodittomaksi ei synnytä,¹⁷ eikä asunnottomuutta yleensä valita vapaaehtoisesti. Kodittomuus alkaa kotiin liittyvän tunnesiteen murentumisesta¹⁸, ja kodittomaksi ajaututaan eri tilanteiden kautta. Nuorilla on muuta väestöä suurempi riski joutua asunnottomiksi, ja asunnottomuuteen johtavat syyt liittyvät yleensä nuoruuteen sisältyvien ”normaalien” siirtymien epäonnistumiseen.¹⁹ Perheessä ilmeneviä ongelmia, päihteiden liikakäyttöä, koulun keskeyttämisää, psyykkisiä sairauksia, häiriöitä persoonallisuudessa tai elämänhistoriaan sisältyviä laitosjaksoja – vankiloissa, lasten- ja nuorisokodeissa, sijaisperheissä ja psykiatrisissa sairaaloissa – pidetään riskitekijöinä, jotka saattavat ajaa nuoren asunnottomaksi.²⁰ Asunnottomuuden riskitekijät muodostuvat niin yksilöiden kuin yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä,²¹ eikä yhtä yksittäistä tekijää voi yleensä pitää asunnottomuuteen johtavana ainoana syynä.

Ovat syyt asunnottomuuteen sitten rakenteellisia tai yksilöstä itsestään johtuvia, asunnottomuus on aina subjektiivisesti koettu. Suomessa oli vuoden 2016 lopulla noin 6 650 yksinelävää asunnottomia, joista pitkäaikaisasunnottomia 2 050.²² Nuoria alle 25-vuotiaita asunnottomia oli Asumisen ja rakentamisen kehittämässätiö Aran tilastojen mukaan 1 399, joista 48 oli tilastoitu Itä-Suomeen. Asunnottomien määrä on vähentynyt viitenä peräkkäisenä vuonna, mutta tilastot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta. Kerran vuodessa tai yhden viikon aikana kerätyllä tilastoaineistolla pystytään tekemään vain hetkellinen poikkileikkaus, ja esimerkiksi nuorten elämäntilanteet niin asunnottomien kuin asunnollisten osalta vaihtelevat hyvin nopeasti.

Julkinen keskustelu määrittelee usein asunnottomat henkilöt rikollisiksi, jotka pitää siivota pois kaduilta ja julkisista tiloista häiritsemästä muiden sujuvaa ja funktionaalista tilankäyttöä.²³ Julkisissa tai puoli-julkisissa tiloissa eläminen voi altistaa äärimmäiselle väkivallalle, ja asunnottomilla onkin 13 kertaa suurempi riski joutua väkivallan kohteeksi kuin asunnollisilla.²⁴ Asunnottomilla on myös 47-kertainen riski tulla ryöstetyiksi ja erittäin korkea riski joutua seksuaalisen väkivallan uhreiksi.²⁵ Tutkimusten kautta piirtyvä kuva asunnottomuudesta on

¹⁵ Kärkkäinen 1999, 370.

¹⁶ Taipale 1982, 48–49.

¹⁷ Anderson, 1988, 8.

¹⁸ Relph 1986, 40–41.

¹⁹ Quilgars & Anderson 1997.

²⁰ Lehtonen ja Salonen 2008, 34–35; Mallet, Rosenthal, Keys & Averill 2010.

²¹ Tutty ym. 2010, 16–17.

²² Ara Selvitys Asunnottomat 2016, 1/2017.

²³ Kinsella 2012.

²⁴ Newburn & Rock 2005.

²⁵ Newburn & Rock 2005.

ahdistava ja negatiivisesti sävyttynyt, kun asunnottomuus henkilökohtaisena tilana altistaa turvattomuuden ja pelon kokemiselle.²⁶

Pelon tunne on meille kaikille tuttu. Tutkimus-kirjallisuudessa pelkoa on käsitteellistetty toisen asteen peloksi ja johdetuksi peloksi. Toisen asteen pelko on sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostunut, ja johdettu pelko taas ohjaa yksilön käyttäytymistä aiempien kokemusten pohjalta. Johdettua pelkoa yksilö voi kokea kolmena erilaisena uhkana: uhkana ruumista ja fyysistä hyvinvointia kohtaan, uhkana sosiaalisten järjestelmien luotettavuutta kohtaan tai uhkana elämän turvaa kohtaan.²⁷ Tunteiden laatu vaikuttaa yksilön hyvinvointiin,²⁸ toimintakykyyn ja sosiaaliseen toimintaan. Tunteiden kokeminen voi tulla esille yksilön käyttäytymisenä, jolloin puhutaan tunteiden julkisesta puolesta.²⁹ Tunteiden julkinen näyttäminen – häiriökäyttäytyminen – osaltaan johtaa asunnottomien häätämiseen pois yleisistä tiloista. Tunteet voivat olla myös hyvin yksityisiä, ja esimerkiksi pelko on usein sellainen.³⁰

Miten tutkia asunnottomien nuorten kokemuksia asunnottomuudesta?

Tutkimukseen osallistui seitsemän alle 25-vuotiasta itäsuomalaista asunnottomia: kuusi nuorta miestä ja yksi nuori nainen. Näistä nuorista kolmen elämään sain osallistua usean vuoden ajan, ja yhdestä nuoresta miehestä tuli tärkeä avaininformantti, jonka mukana sain kuljeskella ja jonka elämään osallistua melkein neljän vuoden ajan. Tutkimuksen aineisto on kerätty vuosien 2013–2016 aikana, ja se koostuu elämänkerrallisista haastatteluista ja havainnointipäiväkirjasta.

Tutkimustyöni alkutaipaleella mietin, miten ja mistä tavoittaisin asunnottomia nuoria. Ongelmiin ajautuneiden nuorten parissa ohjaus- ja neuvontatyötä tehtyäni tiesin, etten pystyisi tavoittamaan heitä postin välityksellä, eli en saisi vastauksia kyselylomakkeisiin.³¹ Jotta saisin heidät osallistumaan tutkimukseen, minun olisi tavattava heidät kasvotusten ja vain voittamalla heidän luottamuksensa saisin heidät kertomaan elämästään ja mahdollisuuden osallistua myös heidän arkeensa. Ohjaustyökokemukseni kautta tiesin, että minun täytyy olla ehdottoman rehellinen heitä kohtaan. Jo ensimmäisellä tapaamiskerralla minun on kerrottava heille, miksi haluan tutkia heidän elämäänsä, kertoa aineiston käytöstä ja oikeuksista siihen, omasta ilmoitusvelvollisuudestani viranomaisille sekä heidän vapaaehtoisuudestaan osallistua tutkimukseen sekä oikeudesta jättäytyä pois tutkimuksen parista, milloin tahansa. Heidän on tiedettävä minun velvollisuudestani suojella heidän anonymiyyttään koko tutkimuksen ajan ja myös sen jälkeen.

²⁶ Newburn & Rock 2005.

²⁷ Bauman 2006.

²⁸ Lucas & Diener 2008.

²⁹ Ben-Ze'ev 2000, 5.

³⁰ Ben-Ze'ev 2000, 5.

³¹ Ks. myös Saari 2005, 23–24.

Alkuvaiheen avoimuus auttoi kontaktien luomisessa ja muutamaan heistä pystyin luomaan luottamukselliset ja molemminpuoliseen kunnioitukseen pohjautuvan pitkäaikaisen suhteen. Työroolini tutkijana ja ohjaustyön ammattilaisena sekoittuivat välillä tutkimustyötä tehdessäni, sillä ohjaustyön ammattilaisena en voinut vain istua sivussa ja katsoa, kun nuori ei tiennyt mistä ja keneltä hän voi hakea asuntoa ja/tai apua arjessa eteen tulleisiin ongelmiin. Tutkijan rooli vaihtui myös oppijan roolin, ja osallistuessani nuorten elämään sain oppia ja ihmetellä uusia asioita siitä, miltä suomalainen yhteiskunta näyttää ja tuntuu asunnottoman nuoren näkökulmasta koettuna. Tutkimuksen menetelmällinen lähestymistapa muodostui siten tutkittavien elämäntilanteen ja oman ohjaustyökokemukseni yhteistuloksena.

Tämä tutkimus pohjautuu etnografiaan, jota sovelletaan silloin, kun halutaan tuoda esille elämäntavallisia ilmiöitä tai prosesseja sekä niihin sisältyviä merkityksiä.³² Geertz ymmärtää etnografian tiheäksi kuvaukseksi elämäntavasta, johon osallistumalla tutkija pyrkii vähentämään hämmennystä selvittämällä ”outoja” toimintatapoja niiden luonnollisissa ympäristöissä.³³ Elämäntavat itsessään eivät ole pahoja tai hyviä, vaan niissä on oma sisäinen logiikkansa, johon tutkija pääsee osalliseksi luomalla luottamukselliset suhteet tutkittaviinsa. Vain silloin voi kysyä yllättäviä persoonallisia kysymyksiä ja saada niihin pohdittuja vastauksia.³⁴ Pitkäkestoisen kenttätyöskentelyn aikana tutkijan ja havainnoitavien kohteiden rajat liukenevat, ja tutkija muuttuu tavallaan näkymättömäksi, osaksi tutkittavien maailmaa.³⁵ Etnografia tarjoaa siten ulkopuoliselle tietoa siitä, miten ihmiset näkevät ja kokevat oman elämänsä avaamalla tutkijalle mahdollisuuden ymmärtää tätä maailmaa, kuten he sen itse kokevat.³⁶ Etnografialle ei ole olemassa vain yhtä tarkkarajaista määritelmää tai ohjetta. Tutkijan osallistuminen nuorten elämään on tässä tutkimuksessa merkinnyt myös sitä, että tutkimukseen on sisällynyt toimintatutkimuksen piirteitä.

Etnografinen tutkimus toteutetaan yleensä fyysisesti kiinteissä paikoissa, kuten kouluissa,³⁷ nuorisotiloissa,³⁸ asuinalueilla³⁹ tai rikollisten keskuudessa⁴⁰. Koska tähän tutkimukseen osallistuvilla nuorilla ei ollut fyysistä kiinteää tilaa, kotia tai asuntoa, niin tutkija liikkui nuorten mukana paikasta toiseen.⁴¹ Tapaamisia nuorten kanssa sovittiin molemmin puolin ja usein avaininformantti itse otti minuun yhteyttä, kun halusi tavata. Saatoimme tavata kerran tai kahdesti viikossa, jos nuorella oli asioita selvitettävänä tai tapaamisten väli saattoi jopa venyä kolmen kuukauden mittaiseksi. Nuoria tavattiin yleensä päiväsaikaan, mutta illan ja yön hämärät hetket eivät myöskään jääneet vieraiksi. Kentän tilallinen ja ajallinen fragmentaarisuus

³² Hämeenaho ja Koskinen-Koivisto, 2014, 7.

³³ Geertz 1973, 12–17.

³⁴ Bourgois 2003, 13–15.

³⁵ Alasuutari 2011, 97; katso myös Malinowski 1972.

³⁶ Spradley 1988, 7.

³⁷ Souto 2011; Käyhkö 2006.

³⁸ Perho 2010.

³⁹ Kortteinen 1982.

⁴⁰ Perälä 2011.

⁴¹ Liikkuvaa, monipaikkaista etnografiaa on toteuttanut esimerkiksi Anderson 1920-luvun Amerikassa osallistumalla kulkumiesten, eli hobojen elämään. Pyyry on puolestaan hengailnut helsinkiläisten nuorten kanssa.

on merkinnyt sitä, että tutkimuksen etnografia on ollut monipaikkaista.⁴² Nuoria tavattiin ja heidän kanssaan kuljettiin julkisissa tiloissa, kuten kaupungilla, kirjastoissa, TE-toimistossa, diakoniatyön toimistossa, asuntopalveluissa, kahviloissa, ravintoloissa ja kadulla tai kavereiden kotona - myöhemmin myös suljetussa tai avoimessa laitoksessa: vankilassa, päihdekuntoutusyksikössä, anonyymien narkkareiden kokouksessa tai kuntouttavan työtoiminnan työpaikassa. Tutkijan auto oli kovassa käytössä, ja sillä huristeltiin paikasta toiseen nuorten kanssa heidän asioitaan hoitaen tai yhdessä hengailen. Hedelmällisimmät keskustelut syntyivätkin juuri automatkojen aikana, ja nuoret tottuivat siihen, että nauhuri oli aina päällä. He osasivat jopa muistuttaa siitä: ”*Onko se siun nauhuri nyt päällä, kun sie et sitten mitään jälkeinpäin mejän jutuista muista?*” Ensimmäisessä tutkimushaastattelussa nuoret kertoivat elämäntarinansa lapsuudesta siihen päivään, kun kohtasivat minut, tutkijan. Elämäkerrallinen puhe on tämän artikkelin analyysissa tärkeässä osassa, koska se kertoo tapahtumista, henkilökohtaisista kokemuksista ja niiden tulkinnoista. Elämänkerroista puhutaan narratiiveina, kertomuksina itsestämme⁴³ ja yleensä kokemukset kerrotaan tarinan muodossa joko toiselle tai itselle ja siten ne itsessään sisältävät jo koetun tulkintaa.⁴⁴

Ymmärrän tutkimukseni aineistonkeruutilanteet erityisinä eettisinä ja kunnioittavina toisen kohtaamisina.⁴⁵ Olen läpi tutkimustyöni kohdannut ja kohdellut minulle elämänsä jakaneita ja yhteiskunnan marginaaliin sijoitettuja nuoria sensitiivisellä tutkimusotteella.⁴⁶ Tutkimukseni punaisena lankana olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan⁴⁷ ohjeita ja hyvää tieteellistä käytäntöä. Nuorten arkeen osallistuminen ja haastattelujen tekeminen on nostanut esille eettisesti vaikeita asioita ja tuottanut sensitiivistä tietoa, mikä on merkinnyt monenlaisten analyttisten kompromissien tekemistä. Mitä voi kertoa ja miten ja mistä vaieta ja miksi? Tämän tiedon tuottamisvelvoitteen ja eettisen kohtaamisen solmukohdassa olen käyttänyt mukailen Laitisen ja Uusitalon määritelmää luottamuksellisen tiedon kolmitasaisuudesta.⁴⁸ Tässä tutkimuksessa käytän vain ensimmäisen asteen luottamuksellista tietoa, eli tietoa jonka voin välittää anonyymisti eteenpäin. Toisen asteen luottamuksellisena tietona pidän tietoa, jonka nuori paljastaa vain tutkijalle, muttei halua sitä syystä tai toisesta jakaa kenenkään muun kanssa. Kolmannen asteen tietona pidän tietoa, joka muodostuu tutkijan havainnoinnista, jonkun asian kuulemisesta tai tilanteesta, johon tutkija on joutunut kentällä ollessaan, mutta ei voi jälkeinpäin raportoida siitä eikä ottaa sitä puheeksi nuoren itsensä kanssa.

Tutkimuksen eettisyyden vaatimukset ovat tässä tapauksessa johtaneet kaksivaiheiseen analyysiin, jossa ensimmäinen esittämistapa on narratiivinen. Analyysissa on luotu tyyppitarina, mikä on merkinnyt haastatteluaineiston havaintojen poimimista, järjestämistä ja jäsentämistä. Analyysin toisessa vaiheessa aineistoa, tyyppitarinaa on käsitelty temaattisesti ja tulkittu käsitteellisesti fenomenologian periaatteiden ja dialogisen tematisoinnin⁴⁹ mukaisesti:

⁴² Marcus 1995, 102.

⁴³ Hermonen 2006, 34.

⁴⁴ Clandini & Connelly 1994, 154.

⁴⁵ ks. Ahmed 2000.

⁴⁶ Pohjola 2003; Laitinen & Uusitalo 2007.

⁴⁷ Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012.

⁴⁸ Laitinen & Uusitalo 2007, 323.

⁴⁹ Koski 2011.

tietyt ilmaisut, eli havainnot aineistoista on tulkittu ilmauksiksi asunnottomuuteen liittyvistä pelon tunteista. Tutkimusaineiston sensitiivisestä luonteesta johtuen temaattinen analyysi esitetään hyvin tiiviisti ja vain tutkijan käsitteellisten kiteytysten kautta.

Tunteiden ja kokemusten validi tulkinta etnografisesta aineistosta on haasteellista, sillä tunteet viestivät meille aina jostain, mitä on tapahtumassa tai on jo tapahtunut. Tunteiden kokeminen on merkityksellistä niiden kokijalle, joten niiden tutkiminen ja toisen henkilön tunnekokemusten ymmärtäminen edellyttävät niiden sanallistamista. Tämän nuorten henkilökohtaisen kokemuksen saavuttamisen vuoksi on analyysissa luodussa tyyppitarinassa paljon tutkimuksen nuorten sanallistamista, heidän omaa kerrontaansa.

Tarinasta pelon teemoihin

Artikkelin analyysi rakentuu niin, että ennen pelon kokemusten erittelyä tutkimusaineistosta esittelen nuorten elämäkerroista konstruoimani metodologisen narratiivin, Anssiksi kutsumani nuoren tyyppitarinan. Anssin tarina ei ole sellaisenaan kenenkään tutkimukseni nuoren tarina, vaan koostuu kaikkien tutkimukseen osallistuneiden seitsemän nuoren elämäntarinoista ja niiden tapahtumista. Menetelmäkirjallisuudessa kertomusten analyysi jaotellaan kahteen kategoriaan, narratiiviseen analyysiin ja narratiivien analyysiin. Narratiivien analyysissa kertomukset voidaan luokitella erilaisten metaforien, kategorioiden ja tapaustyyppien avulla, ja vastaavasti narratiivisessa analyysissä aineiston kertomusten kautta muodostetaan uusi kertomus.⁵⁰ Näin on tehty Anssin tapauksessa. Uuden kertomuksen avulla aineistosta nostetaan esille analyysiä suuntaavia tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä teemoja.⁵¹

Anssin tarina

Anssin muistikuvat lapsuudesta eivät ole kovin ruusuiset:

”Miun äiti kehitti itselleen pienen alkoholiongelman ja isä oli väkivaltainen tuossa lapsuusaikana. Sillä jostain hermo palo ja jos äiti tuli väliin, niin sitten se kohdistu häneenkin. Niistä on jäänyt jotain muistikuvia, juostaan sängyn alle piiloon remmiin. Näin äitin pahan olon. Mie pelkäsin sitä, että jos mie lähen niin äitiltä lähtee henki. Onneks en niitä pahimpia ite muista, olen vain kuullut niistä äitiltä.”

Lapsuuden ajan pettymykset opettivat Anssin vihaamaan erityisesti juhlapyyhiä: *”Joulusta en tykkää yhtään. Mittään en vihhaa niin paljon kuin joulua. Siihen liittyi lapsuuden pettymyksiä ja sitten mutsi yritti yks jouluku tappaa itensä, se vähän laskee joulumieltä, kun sen muistaa.”*

⁵⁰ Polkinghorne 1995, 6-8.

Anssin vanhempien erilleen muutto tapahtui lopulta rivakasti. Sillä aikaa kun ”isä oli töissä, niin sillä välin äiti pakkas kamat ja lapset mukkaan ja lähettiin helevettiin sieltä ja sitten asuin äitin luona.” Ero ei ollut sopuisa:

”Eron jälkeen se oli semmosta ihan tappelua. Molemmat on ihan tai molemmat yrittää ylistää miten hyö on se parempi vanhempi. Oikeesti ne on molemmat on yhtä huonoja. Ukko joku skitsofreenihullu saatana, hakkaa lapsia ja mutsi on rapajuoppo. Äiti on parempi, vaikka se nyt ryyppää niin se kohtelee kuitenkin inhimillisesti.”

Kotiongelmien lisäksi Anssilla oli haasteita koulussa. Koulunkäynti ei ottanut sujuakseen, vaikka yrittystä ei puuttunut:

”Olin vähän koulukiusatun tapanen, se toi oman mausteen. --- Mie yritin pitkään. Mie sitä pakertsin ja yritin. Puol vuotta meni ihan ok, vaikka oli paljon poissaoloja. Toisen puol vuotta mie join oikeestaan melkein putkeen. Ei siitä tullu mitään ja poissaoloja vaan tuli ja tuli ja minnuu koko ajan vähemmän kiinnostti.”

Koulunkäynti katkesikin sitten rajulla tavalla: ”olin semmosessa pienessä psykoosissa. Varmaan mie yritin antabuksella lopettaa juomisen mutta vajosin siitä sitten semmoseen aika vaaralliseen tilaan ja olin suljetulla psykan osastolla, katkolla.”

Anssin nuoruusajan kodittomuus syntyi lapsuuden tapahtumien seurauksena. ”Teini-iässä ei oo sen jälkeen ollu paikkaa, mitä sanoa kodiks.” Nuoruusajan kodittomuus ei kuitenkaan merkinnyt täydellistä ulkona elelyä, ja sieltä täältä löytyi jonkinlaista kattoa pään päälle. Myöhemmin kuitenkin nuoruudessa solmitun parisuhteen kariutuminen johti Anssin kokonaan asunnottomaksi.

”Se tapahtu ihan tässä, kun mie lähin päihekuntoutukseen niin tuli ero. Jätessäksä tavarat ja kiertelin vaan. Opin helevetin hyvin ettei ei kannata lähtee puol yhtentoista aikaa talvi-iltana lähtee miettimään, että mihinkä lähtis yöks. Mie soittelin kaikille kavereille, että joku ois herreillä. Se oli just sillon kun mie pääsin sinne yhen kaverin varastoon ja olin ihan saatanan kylmä. Mie olin jo pari tuntii ulkona chillailut, pakkasta oli 30 astetta.”

Kaveri auttoi, ja väliaikainen asumispaikka löytyi.

”Kaverin talopihan häkkivarastossa, löysin sieltä sopivasti yhen käytävän päästä ihan päätyvaraston. Se oli tyhjä tai auki, siinä oli just patterin vieressä joku vanha heteka, mutta sen pysty laittamaan silleen suojaksi siihen. Miulla oli siinä alla joku patja ja siellä ni viikon pari asustin, kun mie pysyin siellä piilossa, minnuun ei kukkaan nähny, ku siinä oli se heteka eessä. Siellä oli lämmin ja sai nukuttuu.”

Asunnottoman elämässä mieltä vaivaa eniten seuraava yö: Mihin milloinkin voisi painaa päänsä - ja millä täyttää mahansa? Toisten hyväntahtoisuuden varaan jääminen on joskus ainoa ratkaisu, mutta käy työstä.

”Aina oli joku mukava. Et mihinkä pääsi, et silleen yritti vähän, että oli vain pari päivää jossain ja sitten lähtee, ettei naama kulu. Että kehtaa tulla uuestaankin. Pyörin ja mietin missä olla seuraava yö ja mistä saaha ruokaa. Ruokaan ei oikeestaan ollu rahhaa ja kaveri lupas tuua miulle pulipitsan joskus. Mitä nää on nyt mikropitsoja, sitä jäätiin odottelemaan, eikä ole vielääkään tullut.”

Pelko kylmään kuolemista ja nälästä ajoi Anssia usein ahtaalle.

”Niin iso turvattomuuden tunne, että koko ajan vaan itketti. Mie sillen söin ihan hemmetisti rauhoittavia, yritin polttaa mahdollisimman paljon kannabista, että jotenkin pääsis pakoon sitä tunnetilaa. Järetön ahistus, kun ei tienny missä seuraavan yön viettää ja millon saa seuraavan kerran ruokaa ja oli kumminkin talvi, siinä oli vähän pelko jos joutuu nukkumaan pihalla.”

Lopulta ei enää tarvinnut miettiä seuraavaa yötä tai ateriaa: Anssi ”pääsi” vankilaan. Vapauduttuaan vankilasta Anssi sai luvan asua tätinsä luona. ei..

”Miu pitäs olla hänen kanssaan tuolla kotona aina. Se pelkää semmosta, että mie en tiä mitään. Mie luulen että se ei oikeestaan tiä, mitä mie oikeesti teen. On se nyt käynny huomaamaan että mie oon selvin päin. Kahto aina silmiin hirmutarkasti ja tuota haisto, haisteli että haiseeko joku epämääräinen, no että mie oisin ihan samanlainen.”

Asunto tädin luona ei kuitenkaan katkaissut Anssin kodittomuuden tunnetta. Koti olisi ollut Anssille ”semmonen oma pysyvä paikka missä on turvallinen olla. Minä päätän millon ja ketä siellä käy. Minä ite päätän kuka siellä käy ja mitä tavaroita siellä on. Minä eikä kukaan muu.”

Paha, pahempi, pahin

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämäntarinoista nousee esille pelon ja turvattomuuden tunteet. Anssin tyypitarinan erittely osoittaa, että asunnottoman nuoren kokemusmaailmassa pelosta tulee kattotunne, jonka alle kietoutuu paljon muita negatiivisia tuntemuksia. Tämä pelontunne voidaan määritellä yhtäältä lapsuuden kokemusten perusteella syntyneeksi johdetuksi ja yksityiseksi pelon tunteeksi ja toisaalta elämän ennakoimattomuudesta kumpuavaksi ontologisen turvallisuuden puutteeksi.

Konkreettinen pelko kytkeytyy vahvasti fyysiseen uhattuna olemisen tunteeseen hyvin monella eri tavalla. Tällainen pelko, jolla on kohde, liittyy siihen, ettei voi suojautua lukitun oven taakse yksityiselle elämänalueelle. Elämä ja eläminen kaduilla – julkisessa tilassa – tai toisten nurkissa altistaa jatkuvalla fyysiselle pelolle. Nuori on pelon tarjottimella, alttiina häneen kohdistuvalle (ja jo lapsuudessa tutuksi tulleelle) fyysiselle väkivallalle milloin tahansa ja missä tahansa. Pelko kuitenkin kiteytyy yön pimeinä tunteina.⁵² Turvallista pakopaikkaa ei ole.

Pelon ajallinen ulottuvuus konkretisoituu ja kiteytyy paitsi, yön tunteihin, myös talveen. Tilallisesti ja yhteis-kuntamaantieteellisesti se kiinnittyy tässä yhteydessä tutkimuksen fyysiseen kenttään Itä-Suomeen, missä julkiset tilat sulkeutuvat yöksi. Fysiologisissa ulottuvuuksissaan pelko tulee esille tutkimukseni nuorten elämässä konkreettisena kauhukokemuksena paitsi väkivallan kohteeksi joutumisesta, myös nälkään nääntymisestä ja kuoliaaksi paleltumisesta. Nuorten yksityisellä pelolla voi nähdä olevan juuria myös lapsuuden ajan traumaattisissa kokemuksissa, jotka liittyvät perheväkivaltaan, perheissä tapahtuneisiin äkillisiin eroihin, rajuun päihdekulttuuriin, koulukiusattuna olemiseen, luottamuspulaan toisia läheisiä ihmisiä kohtaan, itsensä piilotteluun ja monentasoiseen huono-osaisuuden notkelmiin putoamiseen.⁵³

Pelon käsitteeseen kytkeytyvät läheisesti turvallisuuden ja turvattomuuden käsitteet. Pelko ja ahdistus ovat toisilleen läheisiä käsitteitä, mutta ne eivät tarkoita samaa asiaa.⁵⁴ Pelolla on vastine, uhkaava kohde, kun taas ahdistus on tunnetila, jolla ei ole välttämättä tiettyä ulkoista kohdetta – ahdistuksen kohde on sisäistynyt ihmisen alitajuntaan.⁵⁵ Kun pelko puuttuu kokonaisvaltaiseksi sisäiseksi ahdistuksen tuntemukseksi, voidaan Baumanin mukaan puhua kauhusta.⁵⁶ Fyysiseen uhkaan liittyvä pelko voi asunnottoman nuoren kokemusmaailmassa kasvaa jonkinlaiseksi kuolemankauhuksi, tunteeksi, jonka pohjana ovat asioiden armoilla olemisen kokemus ja tunne omasta avuttomuudesta ja arvottomuudesta. Asioille ei mahda mitään, ja kokemus oman elämän ohjaamisen puuttumisesta lamaannuttaa. Fyysinen ja psyykinen pakosalla olo johtaa helposti tunteita turruttavien ja päihdyttävien aineiden käyttöön, joka tuo nuoren kokeman tunnetilan esille häiriökäyttäytymisenä julkisissa tiloissa.

Tutkimukseen osallistuvia nuoria kuljettava elämäntilanne koetaan vieraaksi ja paheksuttavaksi. Nuorten elämää värittävä pelko heijastuu myös heihin itseensä: läheiset ovat varuillaan heidän läsnä ollessaan, ja julkisissa tiloissa heitä vieroksutaan ja heidän kohtaamista vältellään. Ystävyysuhteet ja muut myönteiset kokemukset toisista jäävät satunnaisiksi kohtaamisiksi ja monesti myös epäluulon ja pettymysten sävyttämiksi, joka murentaa ennestään heikkoa luottamusta toisia ihmisiä ja yhteiskuntaa kohtaan. Jos asunnottoman nuoren kokemuskenttään sisältyy ajanjaksoja vankilan seinien sisällä, muiden häntä kohtaan tuntema pelko vain vahvistuu ja näin pelkokierre nuorta itseään kohtaan vain voimistuu. Hänestä itsestään tulee pelon kohde toisille.

⁵² Ks. myös Koskela 2009.

⁵³ Saari 2015.

⁵⁴ Bowlby 1985.

⁵⁵ Giddens 1991.

⁵⁶ Bauman 2006.

Giddens määrittelee perusturvallisuuden, pelon ja ahdistuksen puuttumisen, ”ontologisen turvallisuuden” käsitteellä.⁵⁷ Perusturvallisuus on yksilön alitajuinen ja vahvasti emotionaalinen ominaisuus, jonka perusta on lapsuuden kokemuksissa. Kun yksilön ontologisen turvallisuuden kokeminen on vakaa, hänellä on tunne minän jatkuvuudesta ja materiaalsen ja sosiaalisen ympäristön pysyvyydestä, luottamuksesta toisia kohtaan. Mikäli näin ei ole, pelko palvelee yksilöä, jolloin sen tunteminen on tarpeellista. Pelko varoittaa vaarasta ja auttaa yksilöä sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin. Tämänkin tutkimuksen nuorten elämässä pelko – vaikka on kaikkialla läsnä – ei ole saanut heitä luovuttamaan vaan pakottanut heidät jatkuvasti oppimaan uusia selviytymiskeinoja siihen, miten voittaa peloista pahin ja pysyä hengissä. Pelon tunteen hallinnan kautta muodostuu tärkeä osa kokemuksista, ja sen yhtenä funktiona voikin olla yksilön selviytymisen tukeminen⁵⁸. Tutkimukseni nuorten arjessa on paljon tällaista pelon kautta rakentuvaa selviytymisen eetosta.

Päätelmiä

Tämän artikkelin tavoitteena on ollut tarkastella asunnottomuuden synnyttämiä kokemuksia erityisesti nuorten ihmisten arkielämässä. Hyvään nuoruuteen liitetään perhe, perusturvallisuus, vakaus ja koti.⁵⁹ Hyvään elämään puolestaan kytetään ajatukset turvallisista puitteista, rutiineista ja ennakoitavuudesta – ontologisen turvallisuuden⁶⁰ perusehdoista. Artikkelin pohjana olevan tutkimuksen nuoret ovat asunnottomia vasten tahtoaan, onnettomien elämänvaiheiden heittäminä. Heidän kokemuksissaan ei näy ennakoitavissa olevaa arkea, johon turvautua. Nuorten elämä ajelehtii satunnaisella tavalla hetkestä ja paikasta toiseen ja tilanteesta toiseen. Ontologisen turvallisuuden järkkyyssä järkkyvät myös tunne-elämä ja yhteisöön tai yhteiskuntaan kuulumisen tunne. Heidän elämänsä sävyttävät myös monet ”päivänvaloa kestäättömät” asiat ja tekemiset, joiden vuoksi joudutaan pelkäämään sekä viranomaisia, julkisesta tilasta vastaavia toimijoita, että muita kaduilla eläviä vertaisia.

Turvattomuus asunnottoman nuoren elämässä synnyttää pelon, ahdistuksen ja tuskan tunteita, jotka määrittävät ja kahlitsevat hänen toimintaansa ja säätelevät sitä, mitä paikkoja hän valitsee tai mihin ajautuu, kenen kanssa viettää aikaansa vapaaehtoisesti tai pakolla ja mitä hän tekee tai jättää tekemättä. Pelon kärki kääntyy myös nuorta itseään kohtaan, kun hän merkitsee ympäristölleen muukalaista, outoa kanssakulkijaa, johon otetaan sosiaalista etäisyyttä.⁶¹ Saari puhuu asunnottomista muukalaisina keskuudessamme, sillä asunnottomia pelätään samalla tavalla kuin pelätään asunnottomaksi joutumista.⁶² Asunnottomuuteen olotilana kytkeytyy siten kaksoispelote: itse asunnottomat ja ajautuminen asunnottomaksi.

⁵⁷ Giddens 1990.

⁵⁸ Bowlby 1985.

⁵⁹ Lastensuojelulaki 2007/417.

⁶⁰ Giddens 1991.

⁶¹ Ahmed 2000; Simmel 2005.

⁶² Saari 2005; Barnardo's 2014.

”Asunnolla on hinta, kodilla on henki”, toteaa Taipale.⁶³ Koska asunnottomilla ei ole asuntoa eikä kotia, heiltä saattaa lähteä henki. Tutkimukseni kenttätyöskentelyn päättyessä oli tutkimukseen osallistuneilla nuorilla asunto ja ainakin silloin he olivat hengissä. He olivat myös tarpeeksi vahvoja jakamaan kokemuksiaan ja tunteitaan kanssani. Nyt on kulunut kaksi vuotta tutkimukseni kenttätyöskentelyni päättymisestä ja en tiedä mikä on heidän tilanteensa tällä hetkellä. En tiedä, onko peloista pahin toteutunut.

⁶³ Taipale 1982.

Lähteet ja kirjallisuus

Internetlähteet

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus / ARA. Asunnottomat 2016. [www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2016\(42132\)](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2016(42132)) Luettu 20.4.2017.

Barnardo's 2014. On my own: The accommodation needs of young people leaving care in Eng-land. Believe in Children Barnardo's.

http://www.barnardos.org.uk/on_my_own_report_final.pdf. Luettu 26.8.2017.

Lastensuojelulaki 2007/417. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417 Luettu 15.4.2017.

Canadian Definition of Homelessness.

homelesshub.ca/homelessdefinition?_ga=2.196276651.643989787.1495278238-1782487734.1495278238 Luettu 20.5.2017.

Suomen perustuslaki 731/1999. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731 Luettu 15.4.2017.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Luettu 15.4.2017.

Tutkimuskirjallisuus

Ahmed, Sara 2000. 'Who Knows? Knowing Strangers and Strangeness'. *Australian Feminist Studies* 15 (31): 49-68.

Alasuutari, Pertti 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.*

Anderson, Nels 1988. *Kulkumiehet: hobojen elämää 20-luvun Amerikassa. A-klinikkasäätiö, Alkoholitutkimussäätiö, Sosiaalhallitus, Helsinki.*

Bauman, Zygmunt 2006. *Liquid Fear. Polity Press, Cambridge.*

Ben-Ze'ev, Aaron. 2000. *The Subtlety of Emotions. MIT Press, Cambridge.*

Bourgois, Philip 1996. *In Search of Respect. Selling Crack in El Barrio. University Press, Cambridge.*

Bowlby, John 1985. *Attachment and Loss. Vol. 2. Separation: Anxiety and Anger.*

Clandinin, D J & Connelly, F M 1994. *Personal Experience Methods. Teoksessa Denzin Norman K & Lincoln Yvonna S. (toim.) Handbook of qualitative research. Sage, Thousand Oaks (CA), 150–178.*

Cresswell, Tim 2015. *Place: An Introduction. John Wiley & Sons. Chichester.*

Doorn von, Lia 2010. Perceptions of Time and Space of (Formerly) Homeless People. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 20, 218–238.

Felski Rita 2000. The Invention of Everyday Life. *Cool Moves. A Journal of Culture/Theory/Politics* (39, 15–31.

Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures*. Basic Books, New York.

Giddens, Anthony 1990. *The Consequences of Modernity*. Polity Press, Cambridge.

Giddens, Anthony 1991. *Modernity and Self-identity. Self and society in The Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.

Hermonen, Merja 2006. Pimeä hehku: satanismi ja saatananpalvonta 1990-luvun suomalaisessa nuorisokulttuurissa. *Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura*, 64.

Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos ry, Tallinna, 7–31.

Jokinen, Eeva 2003. Arjen kyseenalaisuus. *Naistutkimus* 1, 4–17.

Kekki, Tuula 2014. Turvallisuuden monet käsitteet: näkökulmia yhteiskunnan ja yksilön turvallisuuteen. *Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK*, Helsinki.

Kidd, Sean A. & Evans Josh, D. 2011. Home Is Where You Draw Strength and Rest: The Meanings of Home for Houseless Young People. *Youth & Society Vol.43(2)*, 752–773.

Kinsella, Clare 2012. Re-locating Fear on the Streets: Homelessness, Victimization and Fear of Crime. *European Journal of Homelessness*. Volume 6(2), 121–136.

Kortteinen, Matti 1982. *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. WSOY, Helsinki.

Koskela Hille 2009. *Pelkokierre: pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitalasta*. Gaudeamus, Helsinki.

Koski, Leena 2011. Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, JTO*, Helsinki, 126–149.

Koski, Leena & Harinen Päivi 2008. Näyttämöllä ja näyttämän takana. Arjen ahtaus ja turva, Teoksessa Harinen Päivi & Koski Leena (toim.) *Arjen Askeleet. Otteita elämän järjestyksestä*. Joensuun yliopisto. *Sosiologian tutkimuksia*; n:o 7, 7–11.

Kärkkäinen Sirkka-Liisa 1999. Housing Policy and Homelessness in Finland. Teoksessa Deborah Avramov (toim.) *Coping with homelessness: Issues to be tackled and Best Practices in Europe*. Aldershot: Ashgate. p. 368-396

Käykö, Mari 2006. *Siivoojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu University Press, Joensuu.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus Vol. 15 (4)*, 316–332.

- Lehtonen Leena. & Salonen Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö Suomen ympäristö 2008 (3), Helsinki
- Lucas, Richard E & Diener Ed 2008. Subjective Well-Being. Teoksessa Lewis Michael, Haviland-Jones, Jeannette M & Lisa Feldman Barrett (toim.) Handbook of Emotions. Guilford Press, New York, 471–484.
- Malinowski, Bronislaw 1972. Argonauts of the Western Pacific: an account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea. Routledge & Kegan Paul, London.
- Mallet, Shelly, Rosenthal Doreen, Keys Deborah & Averill Roger 2010. Moving out Moving in. Young People's Pathways in and Through Homelessness. Routledge, London.
- Marcus George E 1995. Ethnography in/off the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. Annual Review of Anthropology, Vol. 24, 95–117.
- Newburn, Tim & Rock, Paul 2005. Living in Fear. Violence and Victimization in the Lives of Single Homeless People. Crisis, London.
- Perho Sini 2010. Rasistisuus nuorten yhteisöissä: tutkimus vuosituhaten vaihteen Joensuusta. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura 201.
- Perälä Jussi 2011. "Miksi lehmät pitää tappaa?": etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2003. Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola Anneli, Veijola Soile, Raiski Seppo, Urponen Kyösti, Hurtig Johanna, Laitinen, Merja & Joonas Tanja (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopisto, Rovaniemi, 53–67.
- Polkinghorne, Donald 1988. Narrative Knowing and the Human Sciences. State University of New York Press, Albany.
- Pyry, Noora 2015. Hanging out with young people, urban spaces and ideas: openings to dwelling, participation and thinking. University of Helsinki, Department of Teacher Education, Helsinki.
- Quilgars, Deborah & Anderson, Isobel 1997. Addressing the problem of youth homelessness and unemployment. Teoksessa Burrows Roger, Pleace Nicholas & Quilgars Deborah (toim.). The contribution of foyers, Homelessness and social policy. Routledge, London, 216–228.
- Relph, Edward 1986. Place and Placelessness. Pion, Lontoo.
- Saari, Juho 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus, Helsinki.
- Scott, Susie 2009. Making sense of everyday life. Polity Press, Cambridge.
- Simmel, Georg 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä: kirjoituksia vuosilta 1895-1918. Gaudeamus, Helsinki.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa: etnografinen tutkimus suomalais-ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura 110.

Spradley, James P 1988. *You Owe Yourself a Drunk*. University Press of America, Lanham, Md.

Taipale, Ilkka 1982. Asunnottomuus ja alkoholi: sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937-1977. Alkoholitutkimussäätiö, Helsinki.

Tuan Yi-Fu 1991. A View of Geography. *Geographical Review*, Vol. 81 (1), 99–107.

Tutty Leslie M, Bradshaw Cathryn, Waegemakers Schiff Jeannette, Worthington Catherine A, LacLaurin Bruce, Hewson Jennifer, Dooley Dorothy, Kean Shanesya & McLeod Heath 2010.

Jan van der Ploeg & Scholte Evert 1997. *Homeless Youth*. Sage, London.